

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

MODEL OF TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE ACTIVITY-BASED APPROACH

У статті розглянуто проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до впровадження діяльнісного підходу в освітній процес. Авторами виявлено суперечність між необхідністю підготовки вчителів, здатних ефективно реалізовувати діяльнісний підхід, та недостатньою розробленістю цього питання в педагогічній теорії й практиці. Зазначено, що моделювання як науковий метод дозволяє комплексно осмислити процес професійної підготовки та представити його у вигляді цілісної системи. Запропоновано модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до впровадження діяльнісного підходу, яка представлена взаємопов'язаними блоками: цільовим, теоретико-методологічним, змістовно-процесуальним і діагностико-результативним. В цільовому блоці окреслено мету, завдання та компоненти готовності здобувачів (мотиваційно-ціннісний, змістовий, операційно-діяльнісний і рефлексивно-оцінювальний); в теоретико-методологічному блоці визначено методологічні підходи, принципи та провідні педагогічні умови. Змістовно-процесуальний блок містить напрями теоретичної та практичної підготовки студентів, окреслює механізми та етапи її реалізації у закладах вищої освіти. Діагностико-результативний блок моделі передбачає систему критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності майбутніх учителів до реалізації діяльнісного підходу, що дає змогу здійснювати ефективний моніторинг результатів підготовки. Очікуваним результатом є сформована готовність майбутніх педагогів до організації навчання учнів початкової школи на засадах діяльнісного підходу. Запропонована структурно-функціональна модель сприяє формуванню високого рівня професійної готовності майбутніх учителів і може стати підґрунтям для подальших досліджень, спрямованих на розробку діагностичного інструментарію та уточнення критеріїв оцінювання результатів готовності майбутніх учителів до впровадження діяльнісного підходу в початковій школі.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів початкових класів, діяльнісний підхід, модель, моделювання.

The article examines the issue of preparing future primary school teachers for the implementation of the activity-based approach in the educational process. The authors identify a contradiction between the need to train teachers capable of effectively applying the activity-based approach and the insufficient development of this issue in pedagogical theory and practice. It is noted that modeling as a scientific method makes it possible to comprehensively understand the process of professional training and to present it as an integrated system. A model is proposed for preparing future primary school teachers to implement the activity-based approach, which is presented through interconnected blocks: target, theoretical-methodological, content-procedural, and diagnostic-resultative. The target block outlines the purpose, objectives, and components of students' readiness (motivational-value, content-based, operational-activity, and reflexive-evaluative). The theoretical-methodological block defines methodological approaches, principles, and key pedagogical conditions. The content-procedural block includes areas of students' theoretical and practical training and specifies the mechanisms and stages of its implementation in higher education institutions. The diagnostic-resultative block of the model provides a system of criteria, indicators, and levels of readiness formation in future teachers for implementing the activity-based approach, which makes it possible to effectively monitor training outcomes. The expected result is the developed readiness of future teachers to organize primary school students' learning on the basis of the activity-based approach. The proposed structural-functional model contributes to forming a high level of professional readiness among future teachers and can serve as a foundation for further research aimed at developing diagnostic tools and refining the criteria for assessing the results of future teachers' readiness to implement the activity-based approach in primary school.

Key words: training of future primary school teachers, activity-based approach, model, modeling.

УДК 378.093.5.011.3-051:373.2]:373.2.091.33-027.22
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/87.29>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Зубцова Ю.Є.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

Тягло Н.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Трансформація освітньої системи та інтеграція в європейський простір актуалізують потребу в оновленні процесу підготовки педагогів. Враховуючи, що освітній процес у школі має здійснюватися, з-поміж іншого, на засадах діяльнісного підходу, постає потреба у вчителів, готових до його практичної реалізації. У цьому контексті виникає необхідність розроблення структурно-функціональної моделі, яка має відобразити цілісність процесу підготовки майбутніх учителів до впровадження діяльнісного підходу в початковій школі, врахувати запит на формування сучасного вчителя

початкових класів у відповідності до напрямів модернізації вищої освіти, Стандартів вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта [4; 5], Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [3] та документів, що регламентують освітній процес у початковій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язання окресленої проблеми спирається на результати досліджень, присвячених професійній підготовці педагогів (О. Акімова, В. Галузяк, О. Дубасенюк, О. Побірченко, Л. Хомич та ін.), моделюванню процесу фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів (Л. Анісімова,

Л. Бекірова, Т. Бельчева, Я. Бузінська, С. Бурчак, М. Гайдур, С. Дубяга, Л. Коваль, Л. Комар, А. Кравцова, М. Марко, О. Матвієнко, В. Михальська, О. Мірошніченко, Н. Павленко, М. Парфьонов, С. Ратовська, Є. Улятовська, С. Яців та ін.); а також різним аспектам впровадження діяльнісного підходу в освіті (В. Балакірева, Н. Делікатна, О. Дубасенюк, В. Ковальчук, З. Шевців та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Протиріччя між потребою у вчителів, готових впроваджувати діяльнісний підхід у початковій школі, та недостатньою теоретичною та практичною розробленістю цієї проблеми у наукових дослідженнях зумовлюють актуальність розробки відповідної моделі. Модель дозволить висвітлити визначені нами концептуальні засади [1] у вигляді схематичної конструкції.

Мета статті – обґрунтувати модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до впровадження діяльнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Моделювання є теоретичним методом дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на зміні конкретного об'єкта подібним до нього, тобто, моделлю [2, с. 17]. Моделювання дає змогу створювати еталон, наочно уявити досліджуваний об'єкт та розглядати педагогічні явища та процеси від постановки мети до кінцевого результату.

Метою авторської моделі є проектування системи професійної підготовки майбутніх учителів до впровадження діяльнісного підходу. Запропонована модель розкриває особливості, зміст та структуру підготовки та включає цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-процесуальний та діагностико-результативний блоки (Рисунок 1).

Розглянемо кожний блок більш детально.

У цільовому блоці закладена мета: підготовка майбутніх учителів початкових класів до впровадження діяльнісного підходу, що є органічною складовою загальної мети підготовки фахівців з початкової освіти.

Конкретизовано завдання такої підготовки, комплексне вирішення яких забезпечить досягнення мети, а саме:

- сформувати позитивно-ціннісне ставлення до застосування діяльнісного підходу в початковій школі;
- забезпечити здобувачів теоретичними знаннями, що дають цілісне уявлення про основні засади діяльнісного підходу та шляхи його реалізації;
- сформувати установку на застосування діяльнісного підходу в початковій школі;
- формувати уміння та навички для його впровадження;
- розвивати здатність до самоаналізу діяльності щодо її відповідності провідним засадам діяльнісного підходу.

Сформульовані мета та завдання уможливають визначення компонентів підготовки майбутніх учителів до впровадження діяльнісного підходу, а саме, мотиваційно-ціннісного, змістового, операційно-діяльнісного та рефлексивно-оцінювального.

Мотиваційно-ціннісний компонент є провідним та системоутворювальним і включає комплекс мотивів, цінностей, переконань, інтересів, установок, що забезпечують усвідомлення значущості та позитивне ставлення майбутнього вчителя до реалізації діяльнісного підходу в початковій школі. Цей компонент включає прийняття власного досвіду активного навчання та усвідомлення його переваг, розуміння вимог до вчителя в контексті діяльнісного навчання, а також передбачає спрямованість на застосування активних технологій навчання та формування прагнення до саморозвитку та самоосвіти, зокрема, щодо шляхів реалізації діяльнісного підходу.

Змістовий компонент відображає сукупність загальнопедагогічних, методичних знань, а також спеціальних знань щодо діяльнісного підходу в освіті в умовах очного та дистанційного навчання.

Так, важливими в контексті досліджуваної проблеми є загальнопедагогічні знання нормативно-правової бази реалізації освітнього процесу в початковій школі; сутності, законів та закономірностей, принципів навчання; особливостей процесу навчання дітей молодшого шкільного віку; форм організації навчання, форм організації навчально-пізнавальної діяльності, технологій, методів, прийомів навчання; структури уроків та ін.

До спеціальних знань відносимо знання про сутність, провідні засади, принципи, можливості та переваги діяльнісного підходу в освіті; вплив діяльнісного підходу на розвиток ключових компетентностей та наскрізних умінь молодших школярів.

Методичні знання передбачають опанування методики проведення уроків із застосуванням діяльнісного підходу; інструментів діяльнісного навчання; шляхів створення діяльнісного середовища; технологій реалізації діяльнісного підходу; діяльнісним потенціалом традиційних методів навчання; особливостями навчання молодших школярів через відкриття / дослідження, навчання на основі запитів дітей, групової роботи та ін.

Операційно-діяльнісний компонент відображає практичну підготовку здобувачів, а саме, здатність застосовувати теоретичні знання на практиці та передбачає сукупність умінь (загальнометодичних, спеціальних та особистісних) необхідних для впровадження діяльнісного підходу.

До **рефлексивно-оцінювального компоненту** відносимо здатність аналізувати вплив діяльнісного підходу на розвиток компетентностей, наскрізних умінь молодших школярів та рівень їхньої пізнавальної активності; здатність здійснювати самоконтроль та самоаналіз діяльності

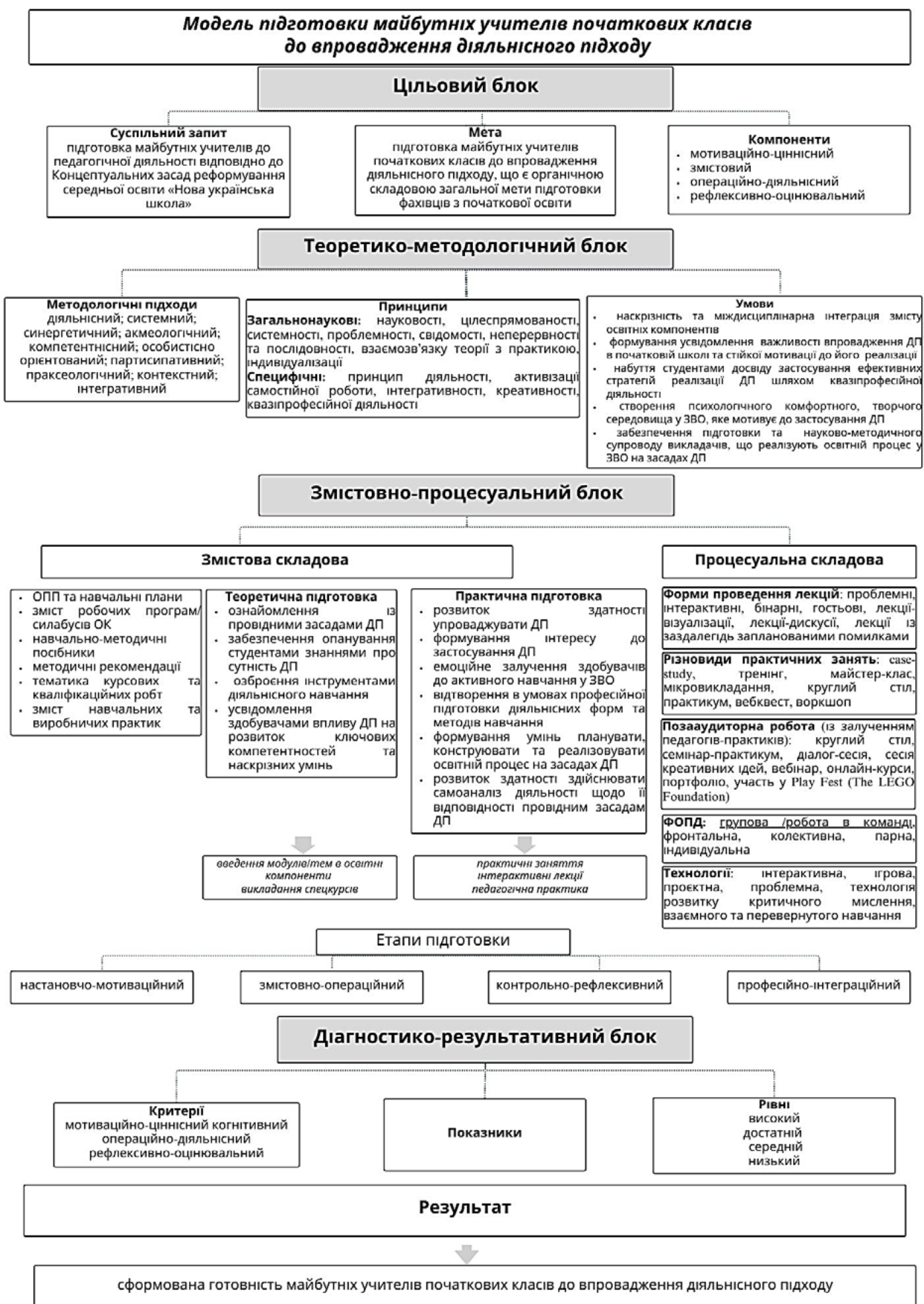

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів до впровадження діяльнісного підходу

щодо її відповідності провідним засадам діяльнісного підходу, переосмислювати результати власної діяльності, прагнути до професійного самовдосконалення.

Теоретико-методологічний блок становить підґрунтя професійної підготовки та представлений комплексом методологічних підходів, на яких базується підготовка майбутніх учителів початкових класів, загальнонауковими і специфічними принципами [1] та педагогічними умовами.

Так, значущими педагогічними умовами, що сприятимуть реалізації мети та завдань відповідної підготовки, визначено такі:

- наскрізність та міждисциплінарна інтеграція змісту освітніх компонентів для цілісного уявлення про основні засади діяльнісного підходу та шляхи його реалізації;
- формування усвідомлення важливості впровадження діяльнісного підходу в початковій школі та стійкої мотивації до його реалізації;
- набуття студентами досвіду застосування ефективних стратегій реалізації діяльнісного підходу у початковій школі шляхом квазіпрофесійної діяльності;
- створення психологічного комфортного, творчого середовища у ЗВО, яке мотивує до застосування діяльнісного підходу;
- забезпечення підготовки та науково-методичного супроводу викладачів, що реалізують освітній процес у ЗВО на засадах діяльнісного підходу.

Змістовно-процесуальний блок відображає зміст теоретичної та практичної підготовки студентів, а також процесуальну сутність системи підготовки майбутніх учителів до впровадження діяльнісного підходу.

Змістова складова відбивається в освітньо-професійних програмах та навчальних планах, змісті робочих програм / силабусів освітніх компонентів, навчально-методичних посібниках та методичних рекомендаціях, тематиці курсових робіт бакалаврів та кваліфікаційних робіт магістрів, а також у змісті навчальних та виробничих практик.

Так, теоретична підготовка включає введення відповідних тем в освітні компоненти циклу професійної підготовки, викладання спецкурсів і має на меті:

- ознайомлення із провідними засадами діяльнісного підходу в освіті;
- забезпечення опанування студентами знаннями про сутність діяльнісного підходу в початковій школі;
- озброєння інструментами діяльнісного навчання;
- усвідомлення здобувачами впливу діяльнісного підходу на розвиток ключових компетентностей та наскрізних умінь молодших школярів.

Крім того до освітньо-професійних програм варто включити спецкурси, які передбачають

інтеграцію, поглиблення та систематизацію знань, отриманих у процесі вивчення фахових дисциплін.

Ми глибоко переконані в тому, що ефективність засвоєння педагогічних знань та формування відповідних фахових умінь та навичок залежить від включеності студента в практичну діяльність. Власне організація навчання за діяльнісним підходом у ЗВО дозволить сформувати компетентного фахівця, готового до впровадження діяльнісного підходу в початковій школі.

Саме тому практична, квазіпрофесійна підготовка включає розвиток умінь, набуття відповідного досвіду на практичних заняттях, інтерактивних лекціях та педагогічній практиці і має на меті:

- розвиток здатності упроваджувати ігровий та діяльнісний підходи в освітньому процесі;
- формування інтересу до застосування діяльнісного підходу;
- емоційне залучення здобувачів до активного навчання у ЗВО;
- відтворення в умовах професійної підготовки діяльнісних форм та методів навчання;
- розвиток умінь планувати, конструювати та реалізовувати освітній процес на засадах діяльнісного підходу;
- формування умінь добирати оптимальні активні форми, технології, методи, прийоми, засоби навчання;
- розвиток здатності здійснювати самоаналіз діяльності щодо її відповідності провідним засадам діяльнісного підходу.

Формулюючи зміст практичних завдань, викладачі мають зменшувати питому вагу знань зорієнтованих завдань, надаючи перевагу компетентнісним.

Своєю чергою педагогічна практика в початковій школі передбачає апробування здобувачами активних форм, методів, прийомів, засобів, технологій навчання, прояв стилю власного інтерактивного спілкування.

Процесуальна складова моделі включає механізми її реалізації шляхом застосування викладачами ЗВО сучасних технологій навчання в аудиторний та позааудиторний час.

В контексті реалізації діяльнісного підходу у ЗВО викладачам варто застосовувати лекції-візуалізації, лекції-дискусії, лекції із заздалегідь запланованими помилками, проблемні, інтерактивні, бінарні, гостьові лекції та ін., а також практичні заняття, які передбачають активне залучення студентів (case-study, тренінги, майстер-класи, мікро-викладання, круглі столи, практикуми, вебквести, воркшопи тощо).

Акцентуємо, що викладачі в першу чергу мають використовувати ті методи викладання в контексті діяльнісного підходу, які потім здобувачі будуть використовувати на практиці для його впровадження в початковій школі.

Важливим є і наявність відповідних засобів навчання, серед яких:

– посібники, методичні рекомендації, пам'ятки для студентів щодо реалізації діяльнісного підходу в початковій школі;

– посібники, рекомендації, пам'ятки для викладачів щодо реалізації діяльнісного підходу в закладах вищої освіти;

– перелік онлайн-ресурсів для самоосвіти здобувачів та викладачів, на яких наявні курси прикладів практичної реалізації діяльнісного підходу.

Позааудиторна робота, в тому числі із залученням вчителів-практиків має включати круглі столи, семінари-практикуми, діалог-сесії, сесії креативних ідей, вебінари, онлайн-курси, створення портфоліо, участь у Всеукраїнський фестиваль гри, навчання і натхнення Play Fest (The LEGO® Foundation) та ін.

Необхідність упровадження діяльнісного підходу зумовлює потребу у спеціальній підготовці не лише майбутніх учителів, а й викладачів ЗВО, яка має відбуватися також шляхом застосування активних форм навчання.

Діагностико-результативний блок охоплює очікувані результати, діагностичний інструментарій, критерії, показники та рівні сформованості готовності здобувачів до впровадження діяльнісного підходу у початковій школі, що дозволяє отримати зворотню інформацію про ефективність відповідної підготовки. Так, очікуваним результатом підготовки є сформована готовність майбутніх учителів початкових класів до впровадження діяльнісного підходу.

Перевірку рівня сформованості такої готовності передбачено здійснювати за мотиваційно-ціннісним, когнітивним, операційно-діяльнісним, рефлексивно-оцінювальним критеріями та відповідними показниками. Рівні готовності (високий, достатній, середній, низький) визначаються за допомогою спеціально розробленого діагностичного інструментарію, що включає аналіз освітніх програм та навчальних планів підготовки, робочих/програм силабусів освітніх компонентів, спостереження за навчальними заняттями,

практичною підготовкою здобувачів, тестування, анкетування тощо. Отримані результати співвідносяться з поставленою метою.

Висновки. Професійна підготовка вчителя до впровадження діяльнісного підходу в початковій школі є складною, багатовекторною, багатофункціональною діяльністю, що забезпечує формування відповідної готовності. Моделювання дозволило комплексно осмислити процес підготовки та висвітлити концептуальні засади у вигляді схематичної конструкції. Структурування досліджуваного процесу на блоки є умовним, оскільки всі структурні компоненти перебувають у тісному взаємозв'язку, взаємодіють між собою, доповнюють один одного й утворюють цілісну систему, орієнтовану на досягнення головної мети – високого рівня професійної підготовки майбутнього вчителя до реалізації діяльнісного підходу в початковій школі. Перспективами подальших дослідження є детальна розробка критеріїв та показників рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до впровадження діяльнісного підходу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зубцова Ю. Є. Концепція підготовки майбутніх учителів початкових класів до впровадження діяльнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 82. Т. 1. С. 131–135. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2025/82/part_1/25.pdf
2. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2019. 304 с.
3. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ МОН України від 29.08.2024 р. № 1215. URL: <https://cutt.ly/krjo68YO>
4. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 № 357. URL: <https://cutt.ly/lejWxMuO>
5. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.04.2024 № 480. URL: <https://cutt.ly/RejWvgAT>

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 31.10.2025
Дата публікації: 20.11.2025